

17. Salgir. – 10.04.1904.
18. Postanovlenie Dneprovskogo uездного zemskogo sobranija ocherednoj sessii 6.10.1896 (s prilozhenijami). – Aleshki: Tipografija B.S. Bincejga, 1897. – 817 s.
19. Adres–kalendar' i spravocnaja kniga Tavricheskoj gubernii na 1908 g. – Simferopol': Tavricheskaja gubernskaja tipografija, 1908. – 336 s.
20. Adres–kalendar' i spravocnaja kniga Tavricheskoj gubernii na 1909 g. – Simferopol': Tavricheskaja gubernskaja tipografija, 1909. – 420 s.
21. Postanovlenie Dneprovskogo uездного zemskogo sobranija XLVIII sessii s prilozhenijami ocheredного sozyva 24.09 i chrezvyčajного 20.04 i 15.11.1913 g. – Aleshki: Tipografija L.G. Shpiro, 1914. – 1105 s.
22. Postanovlenie Dneprovskogo uездного zemskogo sobranija 1916 g. – Aleshki: Tipografija L.G. Shpiro, 1916. – 65+153 s.
23. Postanovlenie Dneprovskogo uездного zemskogo sobranija 50 sessii 1915 g. s prilozhenijami. – Aleshki: Tipografija L.G. Shpiro, 1916. – 621 s.
24. RGVIA. – F. 126. – Op. 1. – Spr. 1122. – 121 ark.
25. Lyst B.S. Skadovs'kogo do G.A. Rudnyc'kogo. Zamitky i popravky do statti Rudnyc'kogo G.A. "Sergij Skadovs'kyj", nadrukovanoi' v vydanni "Kryms'ka svitlycja" 20 chervnja 1997 r. // Osobystyj arhiv G.A. Rudnyc'kogo.
26. Central'nyj gosudarstvennyj istoricheskij arhiv Sankt–Peterburga (dal'she – CGIA SPB). – F. 492. – Op. 2. – D.9282.
27. Tam zhe. – F. 478. – Op. 1. – D.1928.
28. RGVIA. – Kartoteka ROKK, № 60675.
29. CGIA SPB. – F. 478. – Op. 3. – D.6095.
30. Lyhovyd O. Skadovs'k ta skadovchany. – Skadovs'k, b/v, 2005. – 320 s.
31. Jug. – 20.08.1917.
32. Jug. – 16.06.1918.
33. Derzhavnyj arhiv Hersons'koi' oblasti. – F. R–4097. – Op. 4. – Spr. 6.

Chornoivanenko I. V., *Postgraduate student of the department of world history and historiography, Kherson state university (Ukraine, Kherson), inna_chorn1989@ukr.net*

Activity of Sergey Baltazarovich and Maria Alexandrovna Skadovskij during the First World War

The paper considers the activities of Sergey Baltazarovich and Maria Alexandrovna Skadovskij before and during the First World War. The process of dating and marriage, the civil service of S.B. Skadovskij, the work of M.O. Skadovskij at the arranging of cultural life of Skadovsk is shown in the article. On the example of the history of the railway track conduction to Skadovsk the influence of the events of 1914–1918 for the implementation of one of the projects of S.B. Skadovskij is shown.

Keywords: husband and wife Skadovskij, First World War, Skadovsk, organization of hospital, Southern Ukraine.

Черноиваненко И. В., аспирантка кафедры всемирной истории и историографии, Херсонский государственный университет (Украина, Херсон), inna_chorn1989@ukr.net

Деятельность Сергея Балтазаровича и Марии Александровны Скадовских в годы Первой мировой войны

Рассматривается деятельность Сергея Балтазаровича и Марии Александровны Скадовских накануне и в годы Первой мировой войны. Показано процесс знакомства и женитьбы, пребывания на государственной службе С. Б. Скадовского, работу М. А. Скадовской по устройству культурной жизни города Скадовска. На примере истории проведения железнодорожной дороги к Скадовску показано влияние событий 1914–1918 гг. на реализацию одного из проектов С. Б. Скадовского.

Ключевые слова: супруги Скадовские, Первая мировая война, Скадовск, организация лазарета, Южная Украина.

* * *

УДК 94(477)“1917–1918”

Вовчук Л. А.

кандидат історичних наук, старший викладач,
Чорноморський державний університет ім. Петра Могили
(Україна, Миколаїв), luda_vovchuk@ukr.net

ДИПЛОМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Досліджуються дипломатичні зв'язки України на завершальному етапі Першої світової війни. Автор акцентує увагу на розвитку відносин України з країнами Четверного союзу після підписання 27 січня (9 лютого) 1918 р. Брестського миру, який став для української дипломатії справжнім триумфом. Із підписанням цього договору УНР набула всі права й обов'язки суб'єкта міжнародного права. У результаті ратифікації цього договору Україна встановила свої дипломатичні представництва у Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині та Болгарії, а в українських містах знову почали функціонувати консульства країн Четверного союзу, а саме Австро-Угорщина та Німеччина відновили діяльність своїх консульств у Києві та Одесі. Окрім цього, після приходу до влади на українських територіях у квітні 1918 р. Гетьманату, уряд П. Скоропадського активно сприяв відкриттю в Україні консульських установ іноземних держав, які виникли після розпаду колишньої Російської імперії.

Ключові слова: консул, консульство, дипломатичні зв'язки, Україна, країни Антанти, країни Четверного союзу, Австро-Угорщина, Німеччина, Вірменія, Грузія.

Розвиток української дипломатії на сучасному етапі не може здійснюватись успішно без вивчення й узагальнення історичного досвіду міжнародної діяльності України, її дипломатичних зв'язків і служби упродовж 1917–1918 рр. Незважаючи на тогочасні ускладнені зовнішньополітичні умови, українським дипломатам вдалося розбудувати якнайширшу мережу своїх дипломатичних представництв у багатьох країнах світу та сприяти відкриттю іноземних консульських установ на теренах власної держави, підкресливши важливість України серед тогочасних представників міжнародної арени.

Досліджуючи дипломатичні відносини України на завершальному етапі Першої світової війни, варто зазначити, що саме питання розвитку української дипломатичної мережі за кордоном у сучасній історіографічній науці є більш–менш достатньо висвітленим. Наприклад, ґрунтовними є монографічні дослідження В. Соловйової [12], І. Дацківа [10], Д. Веденєєва та Д. Будкова [3], які на основі широкого кола документальних матеріалів, висвітлюючи складний процес становлення та діяльності українських дипломатичних представництв УНР доби Центральної ради та Директорії, періоду Гетьманату П. Скоропадського, розкривають становлення й основні напрями діяльності українських посольств і надзвичайних дипломатичних місій у країнах Європи.

У той же час, що стосується питання наявності іноземних дипломатичних представництв на теренах України у зазначений період, то воно на сьогоднішній день належить до маловивчених проблем. Однак, деякі аспекти визначеної теми дослідження знайшли своє відображення у роботах сучасних дослідників – монографія австрійського професора Рудольфа Агетнера [1], яка відслідковує “присутність” Габсбурзької монархії в Україні з 1785 до 2010 р. Книга розповідає про численні австрійські консульства у чорноморсько–азовських портових містах, Києві та Харкові та їх завдання.

Певний доробок становлять праці Б. М. Гончара і Н. Д. Городньої [9], І. М. Мягкого [11], в яких висвітлюється діяльність французького консула Е. Енно в Одесі у період інтервенції 1919 р. А також праці

автора [4–8], які висвітлюють становлення іноземної консульської мережі на Півдні України.

Тому, виходячи із зазначеного, дана тема є доволі актуальною, оскільки вивчення дипломатичних відносин України, особливо у тогочасній складній ситуації, показує сталі європейські політичні, економічні та дипломатичні зв'язки України.

З початком Першої світової війни ситуація на міжнародній арені докорінно змінилася. Оскільки Німеччина та її союзниці Австро–Угорщина та Туреччина виступили проти Росії, то дипломатичні відносини між ними були розірвані, відповідно діяльність консульств цих країн в імперії та, відповідно, в Україні, була припинена. Архіви та приватна кореспонденція цих консульств були конфісковані, а консульські представники та їх родини виїхали чи вислані з країни [13, арк. 47–47зв.]. Тому, до підписання Брестського мирного договору, на теренах сучасної України залишилися лише консульські установи країн Антанти, або ж нейтральних країн.

Так, лише в Одесі на початку 1917 р. діяли консульства Великобританії (генконсул Д. Ф. Робертс), Франції (консул Ф. Гренар), Греції (генконсул Е. Г. Капсамбреліс), Данії (консул А. Р. Харі), Іспанії (консул Х. М. Семпере), Італії (консул де Візаро), Португалії (віце–консул Й.Й. Павані), Нідерландів (консул І. Р. Мунц), Норвегії (консул О. О. Осберг), Персії (консул Е. К. Заль), Монако (консул Я. М. Ротштейн), Швейцарії (канцлер Я. П. Еттерлін), Швеції (консул О. О. Осберг), Болгарії (генконсул Д. І. Влахов), США (консул Д. А. Рей), а також країн Латинської Америки: Аргентини (генконсул Т. Р. Гьоняцу), Бразилії (віце–консул Я. А. Бродський), Уругваю (консул Я. М. Ротштейн) і Панами (консул М. Б. Шварцкопф) [2].

Консульські установи відповідних іноземних країн діяли й у Миколаєві (Бразилія, Великобританія, Греція, Іспанія, Італія, Португалія, Сербія, США, Франція, Швеція), Херсоні (Великобританія, Греція, Італія, Перу, Франція), Євпаторії (Великобританія, Греція), Феодосії (Великобританія, Греція, Італія), Маріуполі (Греція, Іспанія, Італія) та Бердянську (Греція, Данія, Швеція, Іспанія, Італія, Франція).

Після т.зв. Жовтневого перевороту за ініціативи РНК Радянської Росії 3 (16) грудня 1917 р. у Брест–Литовську почалися переговори про укладання миру між Росією, Німеччиною й іншими воюючими з нею країнами. Під час цих переговорів між країнами Четверного союзу й УНР 27 січня (9 лютого) 1918 р. був укладений Брестський мир, згідно з яким РСФРР визнала суверенітет України та зобов'язалася “негайно підписати мир з Українською народною республікою та визнати мирний договір між цією державою та державами Четверного союзу”.

Брестський мир став для української дипломатії справжнім триумфом. Із підписанням цього договору УНР набула всі права й обов'язки суб'єкта міжнародного права, тобто одержувала право користуватися усіма актами міжнародного законодавства. Водночас умови договору відкривали можливості для широких двосторонніх торговельно–економічних зв'язків. Україна набула можливості вигідно продавати зерно та інші продукти до Німеччини

й Австро–Угорщини, що досить чітко визначалося у статті 7 цього договору, де договірні сторони брали на себе взаємні зобов'язання, “невідкладно налагодити господарські відносини та організувати обмін товарами на основі наступних положень: до 31 липня цього року провести взаємний обмін надлишками найважливіших сільськогосподарських та промислових продуктів для покриття поточних потреб” [1, с. 306; 12, с. 79]. У свою чергу стаття 4 Брестського договору проголошувала, що дипломатичні та консульські відносини між договірними сторонами встановлюються відразу після ратифікації мирного договору.

Тому навесні 1918 р. Українська Держава встановила свої посольства першого рангу у Німеччині, Австро–Угорщині, Туреччині та Болгарії [12, с. 81]. У свою чергу в українських містах знову почали функціонувати консульства країн Четверного союзу [10, с. 241]. Натомість консульства країн Антанти змушені були припинити свою діяльність і залишити країну. Так отаман м. Миколаєва у своєму листі від 21 листопада 1918 р. повідомляв: “За вимогами австро–угорської влади з Миколаєва виїхали консули: англійський – Генріх Джемсович Браун, португальський – Петро Спиридонович Кологерас і французький та бельгійський Адольф Александрович Вадон, доручивши захист прав їх підданих іншим консулам” [14, арк. 5].

Консульські установи Австро–Угорщини та Німеччини відновили свою діяльність у Києві та Одесі, у сферу яких також входив захист інтересів своїх громадян, які проживали й у інших містах країни.

Так, Йоганн Форгач 22 березня 1918 року доповідав до свого уряду щодо питання відкриття консульства у Києві: “Наші значні інтереси в Україні та постійне зростання кількості наших завдань та справу зв'язку із широкою окупацією південної частини країни нашими військами, про наслідки та зворотній вплив якої поки що взагалі неможливо скласти собі уяви, невідкладно вимагають постійних інтенсивних контактів з теперішнім українським урядом і відтак негайного встановлення остаточного постійного австро–угорського представництва в Києві.

Оскільки, в умовах невизначеної політичної ситуації, поки що не може розглядатись можливість направлення наділеного Найвищими вірчими грамотами посланника, на мою думку, видається необхідним відрядження наділеного дипломатичними повноваженнями генерального консула або повіреного у справах. Дозволю собі клопотати про необхідність негайного призначення та якомога швидшого відрядження обраного Вашим Превосходительством функціонера.

Я б рекомендував в якості повіреного у справах більш молодого чиновника, оскільки за важких умов проживання у цьому місті, яке ще довго перебуватиме під шоком кривавих революційних подій, які мали тут місце кілька тижнів тому, слід враховувати також фізичну витривалість і працездатність нашого постійного представника та його персоналу. Мій німецький колега, посол фон Мумм, сказав мені, що буде подавати до свого уряду аналогічне клопотання... Якщо це все ж таки трапиться з німецького боку, то, вочевидь, і наш повірений у справах повинен бути

наділений званням та, можливо, вірчими грамотами та рангом посланника” [1, с. 306–307].

У результаті, вже 28 квітня 1918 р. Австро–Угорщина встановила у Києві консульство, про що свідчить циркуляр № 38.507/2 Міністерства закордонних справ, згідно з яким надзвичайний посланник та уповноважений міністр Ріттер фон Принціг перейняв обов’язки керівника Представництвом у Києві.

Принціг залишався у Києві лише до 31 травня 1918 р., після чого повернувся назад до Гамбурга, де він, вже після розпаду Австрійської монархії, 31 грудня 1918 р. передав службові обов’язки своєму заступнику доктору Графу [1, с. 313].

Що ж стосується діяльності австро–угорського консульства в Одесі, то варто зазначити, що ще наприкінці березня 1918 року Верховний штаб армії чинив тиск на Міністерство закордонних справ Австро–Угорщини щодо повторного відкриття Генерального консульства в Одесі.

Тому, 28 березня 1918 р. начальник Штабу верховного командування армії у Бадені надіслав до відомства на Балльгаусплатц телеграму наступного змісту: “4–те командування армії в Одесі просить направити до Одеси консула разом з персоналом, які вже працювали тут до того, та включити його до складу 4–го командування армії” [1, с. 314].

У квітні Верховний штаб уточнив своє бачення щодо бажаного консульського представництва в Одесі, зазначивши, що консул повинен бути добре обізнаним з місцевими економічними та торгівельними умовами, а також: дуже добре знати свій персонал, мати хороші зв’язки та надійних довірених осіб. За відсутності відповідних осіб цих знань на даний момент абсолютно не вистачає Командуванню армії, і тому вони є тут терміново необхідні. Якщо консульська присутність видається неможливою з міжнародно–правових міркувань, то консул міг би бути прикріпленим до Командування армії в якості цивільного комісара.

Про необхідність важливості відкриття в Одесі австро–угорського консульства свідчить і звіт до Міністерства закордонних справ де–факто австро–угорського посла в Україні графа Форгача від 10 травня 1918 року, де він згідно з повідомленням фельдмаршала–лейтенанта Бьольтца, зазначав: “В Одесі вже як місяць функціонує німецьке Генеральне консульство, у той час як для відстоювання австро–угорських інтересів і досі не існує жодного консульського представництва. Уповноважене до того, на представництво наших інтересів, Консульство Данії із зрозумілих причин відхиляє, після прибуття наших окупаційних військ, подальше виконання цих обов’язків, внаслідок чого ми, на даний момент, знаходимося у невідгідному становищі, особливо, що стосується опікуваних до того донським консульством цивільних інтернованих осіб. Прошу якнайшвидше провести заплановане відправлення консульського функціонера до Одеси, надати останньому для виконання у повному обсязі консульських функцій, необхідний для цього персонал та наділити його одночасно аналогічними функціями, які має місцева паспортна служба в межах колишнього консульського округу...” [1, с. 316–317].

У результаті у червні 1918 р. в Одесі почало функціонувати консульство Австро–Угорщини, де на посаду консула був призначений Гайнріх Цітковскі, старший лейтенант у відставці, до того з 1908 до 1914 року – консул у Бітові і в 1914 р. – у Дураццо, який 19 травня 1918 р. був звільнений від військової служби та відправлений до Відня. Свої функції консула він виконував до 14 листопада 1918 р., після чого, разом зі всім персоналом у складі 5–ти осіб, залишив Одесу та виїхав до Відня, про що стало відомо із телеграми повіреного у справах Представництва Австро–Угорщини в Києві, радника Еміля Принца цу Фюрстенберга. А 18 грудня 1918 року Цітковскі склав для Міністерства закордонних справ Австро–Угорщини, яке вже знаходилося на той час на стадії ліквідації, “Звіт про припинення консульської діяльності та передачу активів до Датського консульства в Одесі”, з якого можна скласти уяву про останні дні існування цієї установи [1, с. 320–321].

Окрім цього, варто зазначити, що з приходом до влади на українських територіях у квітні 1918 р. Гетьманату, уряд гетьмана Скоропадського активно сприяв відкриттю в Україні консульських установ іноземних держав, які виникли після розпаду колишньої Російської імперії.

Так, у середині серпня 1918 р. за сприяння посла Вірменії Григорія Сергійовича Дзаяояна Вірменський комісаріат в Українській Державі (займався питаннями евакуації вірменських офіцерів і солдат, що поверталися з фронту, а потім за наказом Вірменської національної ради його було реорганізовано у “Представництво вірменської національної ради) призначив в Одесі своїх представників – відомого вченого–винороба В.С. Таїряна (Таїров) і підполковника князя Туманова, які працювали до кінця вересня 1918 р., що було пов’язано з трансформацією Вірменського комісаріату у дипломатичну місію, у зв’язку з чим на початку жовтня консулом Республіки Вірменія в Одесі був призначений М. Б. Попов. Проте, зі встановленням радянської влади 8 лютого 1920 р. діяльність генконсульства була заборонена [5, с. 73].

Також 15 серпня 1918 р. в Одесі було відкрито Російське (радянське) генеральне консульство, де за постановою Народного Комісаріату закордонних справ на посаду генерального консула РСФРР був призначений Михайло Михайлович Бек [15, арк. 9], який займав цю посаду до жовтня 1918 р., оскільки за повідомленням товариша заступника Голови Російської Мирової делегації у Києві Д. Мануїльського (з 30 травня 1918 р. почала діяти у Києві (80 осіб) під проводом Х. Раковського, яка, окрім різних питань, з’ясовувала розбіжності сторін у кордонній галузі) від 24 жовтня 1918 р. дане генконсульство було ліквідовано [15, арк. 98].

У 1918 р. своє консульство в Одесі мала незалежна Грузія.

З розпадом 17 жовтня 1918 р. Австро–Угорщини та зі створенням 9 листопада того ж року Німецької республіки консульства Четверного союзу припинили свою діяльність, а дипломати виїхали за межі країни. У результаті, після у кінці 1918 р. на території України залишилося всього два консули [15, арк. 107], один з

яких, французький консул Енно – який займав посаду французького консула у Києві [16, арк. 22].

Подальший розвиток подій, а саме іноземна інтервенція країн Антанти по лінії окупації, сприяла тому, що протягом 1919 р. до УНР та інтернованої зони – Південь України, повернулися дипломатичні представники країн даного блоку.

Розвиток дипломатичних зв'язків українських міст із західноєвропейськими державами упродовж 1917–1918 рр. є свідченням сталих європейських дипломатичних зв'язків українських земель з європейськими країнами та однією із історичних передумов до входження України у сім'ю європейських держав, яка є основним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом сучасної України та визначена стрижнем стратегії економічного та соціального розвитку України на наступні десятиліття.

Список використаних джерел

- Агстнер Р. Про царів, консулів і купців – Австрія і Україна 1785–2010 / Рудольф Агстнер. – Wien–Berlin : Lit Verlag GmbH&Co. KG, 2011. – 409 с.
- Адрес–календарь Одесского градоначальства на 1917 год. – Одесса: Издательство “Ведомостей Одесского градоначальства”, 1917. – С. 60–63.
- Веденєв Д. В. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби Української держави. 1917–1923 рр. / Дмитро Валерійович Веденєв, Дмитро Валентинович Будков – К.: К. І. С., 2006. – 312 с.
- Вовчук Л. Австрійські консули у Миколаєві (1860–1919 рр.) / Людмила Вовчук // Аркасівські читання: матеріали II Міжнародної наукової конференції (27–28 квітня 2012 р.). – Миколаїв: МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – С. 119–121.
- Вовчук Л. А. Діяльність консулів іноземних держав у чорноморсько–азовських портах Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.) / Людмила Анатоліївна Вовчук : дис. ... к.і.н.: 07.00.02 – всесвітня історія. – Миколаїв, 2013. – 276 с.
- Вовчук Л. Консули іноземних держав у громадсько–культурному житті Миколаєва (друга половина XIX – 1919 р.) / Людмила Вовчук // Аркасівські читання: матеріали I Міжнародної наукової конференції (14–15 квітня 2011 р.). – Миколаїв: МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. – С. 168–171.
- Вовчук Л. Російсько–австрійські дипломатичні зв'язки: 1785–1919 рр. (на матеріалах австрійських представництв на Півдні України) / Людмила Вовчук // Наукові праці: Науково–методичний журнал. – Миколаїв: Вид–во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. – Т.180. Вип.168: Історія. – С. 62–68.
- Вовчук Л. Російсько–американські дипломатичні зв'язки (1832–1919 рр.): на матеріалах Південної України / Людмила Вовчук // Емінак. – 2009. – № 1–4 (4) (січень–грудень). – С. 73–79.
- Гончар Б. М. Відносини між Францією та УНР (грудень 1918 – квітень 1919) / Борис Михайлович Гончар, Наталія Данилівна Городня // Український історичний журнал. – 2000. – № 2 – С. 47–57.
- Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів. 1917–1923 рр.: Монографія / Ігор Дацків – Тернопіль: Астон, 2009. – 520 с.
- Мягкий І. М. Відносини України та Франції у 1917–1920 рр. у документах ЦДАВО України / Ігор Миколайович Мягкий // Архіви України. – 2010. – № 3–4. – С. 125–144.
- Соловійова В. Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917–1921 рр.: Монографія / Вікторія Соловійова – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – 394 с.
- Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф.358. – Оп. 1. – Спр. 12. – 307 арк.
- Центральний державний вищих органів влади та управління України. – Ф.3696. – Оп. 1. – Спр. 59. – 30 арк.
- Ibid. – Ф.3766. – Оп. 1. – Спр. 95. – 221 арк.
- Tam samo. – Спр. 40. – 57 арк.
- KG, 2011. – 409 s.
- Adres–kalendar' Odesskoho hradonachal'stva na 1917 hod. – Odessa: Izdatel'stvo “Vedomostej Odesskoho hradonachal'stva”, 1917. – S. 60–63.
- Viedenieiev D.V. Yunist' ukrains'koi dyplomatii. Stanovlennia zovnishn'opolitychnoi sluzhby Ukrains'koi derzhavy. 1917–1923 rr. / Dmytro Valerijovykh Viedenieiev, Dmytro Valentynovykh Budkov. – K.: K.I.S., 2006. – 312 s.
- Vovchuk L. Avstrijs'ki konsuly u Mykolaievi (1860–1919 rr.) / Liudmyla Vovchuk // Arkasivs'ki chytannia: materialy II Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (27–28 kvitnia 2012 r.). – Mykolaiv: MDU imeni V.O. Sukhomlyns'koho, 2012. – S. 119–121.
- Vovchuk L.A. Diial'nist' konsuliv inozemnykh derzhav u chornomors'ko–azovs'kykh portakh Rosijs'koi imperii (kinets' XVIII – pochatok XX st.) / Liudmyla Anatoliivna Vovchuk: dys... k.i.n.: 07.00.02 – vsesvitnia istoriia. – Mykolaiv, 2013. – 276 s.
- Vovchuk L. Konsuly inozemnykh derzhav u hromads'ko–kul'turnomu zhytti Mykolaieva (druga polovyna XX – 1919 r.) / Liudmyla Vovchuk // Arkasivs'ki chytannia: materialy I Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (14–15 kvitnia 2011 r.). – Mykolaiv: MDU imeni V.O. Sukhomlyns'koho, 2011. – S. 168–171.
- Vovchuk L. Rosijs'ko–avstrijs'ki dyplomatychni zv'iazky: 1785–1919 rr. (na materialakh avstrijs'kykh predstavnytstv na Pivdni Ukrainy) / Liudmyla Vovchuk // Naukovi pratsi: Naukovo–metodychnyj zhurnal. – Mykolaiv: Vyd–vo ChDU imeni Petra Mohyly, 2012. – T.180. Vyp.168: Istorii. – S. 62–68.
- Vovchuk L. Rosijs'ko–amerykans'ki dyplomatychni zv'iazky (1832–1919 rr.): na materialakh Pivdennoi Ukrainy / Liudmyla Vovchuk // Eminak. – 2009. – № 1–4 (4) (sichen'–hruden'). – S. 73–79.
- Honchar B.M. Vidnosyny mizh Frantsiieiu ta UNR (hruden' 1918 – kviten' 1919) / Borys Mykhajlovych Honchar, Nataliia Danylivna Horodnia // Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal. – 2000. – № 2 – S.47–57.
- Datskiv I. Dyplomatii ukrains'kykh derzhavnykh utvoren' u zakhysti natsional'nykh interesiv. 1917–1923 rr.: Monohrafiia / Ihor Datskiv. – Ternopil': Aston, 2009. – 520 s.
- Miahkyj I.M. Vidnosyny Ukrainy ta Frantsii u 1917–1920 rr. u dokumentakh TsDAVO Ukrainy / Ihor Mykolajovykh Miahkyj // Arkhivy Ukrainy. – 2010. – № 3–4. – S. 125–144.
- Solovjova V. Dyplomatychna diial'nist' ukrains'kykh natsional'nykh uriadiv 1917–1921 rr.: Monohrafiia / Viktoriia Solovjova. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2006. – 394 s.
- Tsentrал'nyj derzhavnyj istorychnyj arkhiv Ukrainy u m. Kyievi. – F. 358. – Op. 1. – Spr. 12. – 307 ark.
- Tsentrал'nyj derzharkhiv vyschykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. – F. 3696. – Op. 1. – Spr. 59. – 30 ark.
- Ibid. – F. 3766. – Op. 1. – Spr. 95. – 221 ark.
- Tam samo. – Spr. 40. – 57 ark.

Vovchuk L. A., Ph.D., senior lecturer, Black Sea State University by name of Petro Mohyla (Ukraine, Mykolajiv), luda_vovchuk@ukr.net

Diplomatic relations of Ukraine in the final stages of World War I

The diplomatic relations of Ukraine in the final stages of World War I are research in this article. The author emphasizes on the development of relations between Ukraine and the Quadruple Alliance after signing on January 27 (February 9) in 1918 Brest–Litovsk, which became a triumph of Ukrainian diplomacy. With the signing of this agreement UPR has acquired all the rights and duties of a subject of international law. As a result of the ratification of this treaty Ukraine established their diplomatic missions in Germany, Austria–Hungary, Turkey and Bulgaria. And in the Ukrainian city again began to operate consulates of the Quadruple Alliance, namely Austria–Hungary and Germany resumed the activities of their consulates in Kyiv and Odessa. In addition, after coming to power in the Ukrainian territory in April 1918 Hetmanate, P.Skoropadskiy government actively promoted the opening in Ukraine consulates of foreign states that emerged after the collapse of the former Russian Empire.

Keywords: *consul, consulate, diplomatic relations, Ukraine, countries of the Entente, the Quadruple Alliance, Austria–Hungary, Germany, Armenia, Georgia.*

Vovchuk L. A., kandidat istoricheskikh nauk, stariy prepodavatel', Chernomorskij gosudarstvennyj universitet im. Petra Mohyly (Ukraine, Nikolaev), luda_vovchuk@ukr.net

Дипломатические связи Украины на завершающем этапе Первой мировой войны

Исследуются дипломатические связи Украины на завершающем этапе Первой мировой войны. Автор акцентирует внимание на развитии отношений Украины со странами Четвертного союза после подписания 27 января (9 февраля) 1918 г. Брестского для украинской дипломатии настоящим триумфом. С подписанием этого договора УНР получила все права и обязанности субъекта международного права. В результате ратификации

References

- Ahstner R. Pro tsisariv, konsuliv i kuptsv – Avstriia i Ukraina 1785–2010 / Rudolf Ahstner. – Wien–Berlin: Lit Verlag GmbH&Co.

этого договора Украина открыла свои дипломатические представительства в Германии, Австро-Венгрии, Турции и Болгарии, а в украинских городах снова начали функционировать консульства стран Четвертного союза, а именно Австро-Венгрия и Германия возобновили деятельность своих консульств в Киеве и Одессе. Кроме этого, после прихода к власти на украинских территориях в апреле 1918 г. Гетьманата, правительство П. Скоропадского активно способствовало открытию в Украине консульских учреждений иностранных государств, возникших после распада бывшей Российской империи.

Ключевые слова: консул, консульство, дипломатические связи, Украина, страны Антанты, страны Четвертного союза, Австро-Венгрия, Германия, Армения, Грузия.

* * *

УДК 94(477):336.14.352“192”

Антоненко В. В.
аспірантка, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), ovod90@gmail.com

МІСЬКІ БЮДЖЕТИ УСРР 1920–Х РР.: ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО–ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ

Досліджується процес становлення нормативно-правової бази міських бюджетів Української СРР у 1920–ті роки. Аналізуються постанови й декрети ВЦВК і РНК СРСР, ВУЦВК і РНК УСРР, накази та розпорядження Народного комісаріату фінансів УСРР, що стали базовими посібниками для організації бюджетів українських міст доби нової економічної політики. Простежується процес законодавчого розмежування державного і місцевих бюджетів, їх внутрішньої диференціації. Акцентується увага на положеннях, які регламентували процедуру формування і затвердження міських кошторисів, визначали номенклатуру їх прибутково–видаткової частини, порядок покриття дефіцитів тощо. Розкрито значення “Тимчасового положення про місцеві фінанси” 1923 р. та “Положення про місцеві фінанси УСРР” 1926 р. для становлення та функціонування міських бюджетів УСРР. Окреслено роль “циркулярів” (“обіжників”) Наркомфіну УСРР у процесі організації бюджетної справи в українських містах 1920–х рр.

Ключові слова: неі, міста УСРР, місцеві фінанси, міські бюджети, постанови ВУЦВК.

Характерною рисою сучасного історіографічного процесу в Україні є зростання наукового інтересу до вивчення соціально–економічних, демографічних і культурно–освітніх проблем розвитку міст. Це пояснюється необхідністю перегляду попередніх напрацювань з погляду нових методологічних підходів й відповідно – потребою ліквідувати “білі плями”, адже упродовж тривалого часу містознавство в Радянському Союзі не мало самостійного наукового статусу, будучи по суті лише своєрідним додатком до політичної, соціально–економічної історії та історії культури [2, с. 13]. У незалежній Україні історія міст як напрямок наукових досліджень ще перебуває у процесі свого становлення. Попри це, в сучасній українській історіографії вже встигли з’явитися праці, в яких висвітлюються демографічні процеси, соціальне становище міського населення, повсякденне життя, політична ситуація у містах Української СРР 1920–х рр. [1]. Разом з тим до сьогодні нерозкритою залишається проблема формування та функціонування міських бюджетів непівської доби, хоча саме вони були практично єдиним фінансовим джерелом відбудови й утримання соціально–побутової і культурно–освітньої інфраструктур українських міст і суттєво впливали на сімейні бюджети їх мешканців, визначаючи рівень їхнього благополуччя.

Часткове відновлення ринкових методів господарювання, що розпочалося з проголошенням нової економічної політики в березні 1921 р., створило сприятливі умови для відродження кредитно–грошової

системи, формування радянського бюджету на різних рівнях. Децентралізація економічно–господарських відносин супроводжувалася аналогічними процесами й у фінансовій сфері, що передбачало створення губернських, повітових/округових, міських і волосних бюджетів. Становлення й практичне функціонування міських бюджетів УСРР 1920–х рр., які безпосередньо є предметом цього дослідження, розпочалося із розмежування функцій і повноважень радянських органів влади в центрі і на місцях, упорядкування нормативно–законодавчої бази місцевих фінансів загалом.

Реалізуючи на практиці принципи неі, державно–політичне керівництво Української СРР вже в другій половині 1921 р. ухвалило постанови, відповідно до яких на задоволення місцевих адміністративно–господарських потреб встановлювалися процентні відрахування й надбавки від державних податків. Окрім того, органи влади на місцях отримували дозвіл на стягнення місцевих податків і зборів [3, арт. 300, 576]. Щоправда, всі ці кошти, а також прибутки від комунального господарства продовжували зараховуватися до загальнодержавного (республіканського) бюджету, формування якого було більш пріоритетним завданням для українського радянського уряду.

Початок самостійному становленню місцевих бюджетів УСРР поклала постанова ВУЦВК “Про заходи щодо впорядкування фінансового господарства” від 4 січня 1922 р. [4, арт. 11] (аналогічна до постанови ВЦВК РСФРР від 10 жовтня 1921 р.), яка скасовувала об’єднання загальнодержавного та місцевих бюджетів. З того ж дня на території УСРР вводилися в дію ще два декрети ВЦВК і РНК РСФРР: “Про порядок складання кошторисів прибутків і видатків на 1922 р. і про порядок відкриття тимчасових кредитів аж до затвердження кошторисів” від 10 жовтня 1921 р. [9, арт. 553; 4, арт. 15] та “Про місцеві кошториси” від 10 грудня 1921 р. [4, арт. 13]. Перший передбачав вилучення із кошторису загальнодержавного бюджету видатків місцевого характеру, другий – формування окремих річних кошторисів губернських, повітових, міських та волосних прибутків і видатків. Починаючи з 1 січня 1922 р., всі місцеві прибутки мали зараховуватися до місцевих фінансів відповідних виконкомів. Для покриття можливих дефіцитів по місцевим бюджетам декретом передбачалося створення окремого фонду. Таким чином, вже наприкінці 1921 – на початку 1922 рр. на законодавчому рівні відбулося відокремлення державного і місцевих бюджетів, були закладені основи внутрішньої диференціації останніх. Проте, окресливши загальні принципи, ці постанови і декрети не подали чіткого розмежування бюджетних і майнових прав місцевих органів влади: потребували уточнення процедура складання й затвердження місцевих бюджетів, структура їх прибутково–видаткової частини тощо.

Упродовж 1922–1923 рр. з’явилася низка постанов, покликаних ліквідувати прогалини українського радянського законодавства у сфері місцевих фінансів. Вони стали базовими й для формування бюджетів міст УСРР, оскільки окремих нормативних актів, які б регулювали виключно міські фінанси, ухвалено не було.